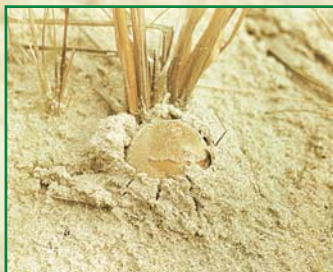

Baltijas jūras un Rīgas liča piekraste ir bagāta ar kāpu biotopiem, kuru neatņemama sastāvdaļa ir arī sēnes.

Šīs sēnes ir pielāgojušās dzīvei jūras krasta kāpās, kas ir gandrīz vienīgā to dzīvesvieta. Priekškāpās jeb baltajās kāpās (ļoti mainīgajā ekosistēmā, kur notiek aktīva smilšu pārpūšana un aug pret ieputināšanu izturīgas graudzāļu sugas) varam atrast Hadriāna zemestaukus, smiltāja kaussēni, ziemas kātpūpēdi, smiltāja spigulīti, melnplaukas sēni. Pelēkajās kāpās (klajajās piekrastes kāpās, kur vairs nenotiek smilšu kustība, ir silts, sauss, un augāju veido sūnas, ķērpji, zemi daudzgadīgi lakstaugi) meklējiet ziemas kātpūpēdi un Šmidela zemeszvaigzni.

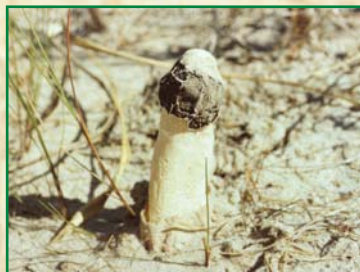
Hadriāna zemestauki (*Phallus hadriani*) sastopami kopā ar smiltāja kāpuniedri, kāpu auzeni, smilts auzeni un citiem priekškāpu augiem. Sēnes attīstības sākumā uz smiltīm redzamas tikai iesārtas "olas" (tā ir viena no pazīmēm, kas šo sēni atšķir no parastajiem zemestaukiem, kuriem ir baltas "olas" un kuri neaug smilšainajās kāpās). "Olām" plīstot, izveidojas 10 – 18 cm garš un līdz 3 cm resns porains nesējs, kura galotnē ir cilindriska, 3,5 – 4 cm gara tīklaina cepurīte. To klāj gļotaina masa (gleba) ar sporām un nepatīkamu smaku, kas pievilina kukaiņus. Tie barojas ar gļotaino masu un izplata sēnes sporas.

Sākumā Hadriāna zemestaukiem ir tikai "ola"

Viens no zemestaukiem ir "izlidis" no "olas"

Pieauguši Hadriāna zemestauki

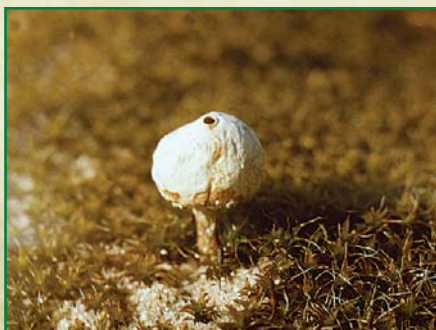

Divi Hadriāna zemestauki zem vienas cepurītes

Priekškāpās aug arī **smiltāja kaussēne** (*Peziza ammophila*). Tās auglķermeņi ir 2 – 3 cm plati, kausveidīgi, iegrimuši smiltīs. Uz smilšu virsmas redzamas šo sēņu auglķermeņu atveres, kas, sēnei augot, zvaigzņveidīgi saplaisā. Auglķermeņu apakšējā daļa ir izstiepta 2 – 2,5 cm garā kātiņā, kas aplīpis ar smiltīm. Latvijā šī sēne sastopama vienīgi Baltijas jūras un Rīgas liča kāpās, turklāt reti.

Smiltāja kaussēne parasti aug kopā ar graudzālēm

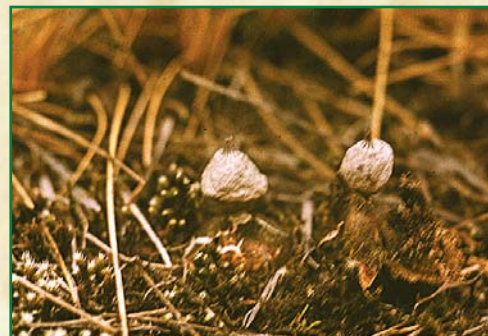
Ziemas kātpūpēdis sūnu sabiedrība

Ziemas kātpūpēdis (*Tulostoma brumale*) sastopams priekškāpās un pelēkajās kāpās. Šīs sēnes auglķermeņi sastāv no 1,5 – 2,5 cm (retāk līdz 7 cm) gara un 1,5 – 3 mm resna kātiņa, kura galotnē atrodas 0,5 – 1,4 cm plata lodveidīga vai nedaudz saplacināta galviņa ar īsu cilindrisku atveri. Caur to pēc nogatavošanās izsējas sporas.

S ē n e s k ā p u b i o t o p o s

Pelēkajās kāpās aug neparasta pūpēžu sēne **Šmidela zemeszvaigzne** (*Geastrum schmidelii*). Tās auglķermeņi sākumā ir lodveidīgi un tos sedz divkāršs apvalks, kura ārējā daļa vēlāk saplīst 5 – 12 daivās, kuras zvaigžņveidīgi atliecas uz leju. Auglķermeņa centrā iekšējais apvalks veido lodveidīgu pūpēdi, kurā attīstās sēnes sporas. Auglķermeņi ir 1 – 3 cm plati, bet centrālās lodveidīgās daļas diametrs nepārsniedz 0,5 – 1,5 cm.

Šmidela zemeszvaigzne ir viena no mazākajām zemeszvaigznēm – to var ielikt sērkočiņu kārbīņā

Priekškāpā aug arī interesantā cepurišu sēne **smiltāja spīgulīte** (*Psathyrella ammophila*). Tās cepurīte sasniedz 1 – 2,5 cm platumu. Cepurītes malas ir pelēcīgi brūnas, vidus dzeltenīgi brūns, tumšāks, ar svītrainu maliņu un ar smilšu graudiņiem, lapiņas tumšbrūnas. Sēnes kātiņš ir baltgans vai brūngans, 6 – 8,5 cm garš un līdz 0,5 cm resns, uz pamatni paplašināts. Kātiņa lielākā daļa atrodas smiltīs, sasniedzot smilšu slāņus, kuros jau ir mitrums. Pieeja mitrumam un arī tas, ka spīgulītes micēlija pavedieni smiltīs ir saistīti ar kāpu graudzālēm, nodrošina šīs sēnes spēju attīstīties kāpu smiltājos.

Vietām gluži vientulīgi aug smiltāja spīgulīte

Gandrīz visur, kur aug smiltāja kāpukviesis, redzama **melnplaukas sēne** (*Ustilago hypodites*), kas parazitē šī auga stiebrus. Šādi stiebri nevārpo. Sākumā var redzēt, ka tie ir paresnināti, deformēti, bet vēlāk lapu makstis, kas tos ietver, plīst, un kļūst saskatāma melna puteklaina melnplaukas sēnes sporu masa.

Smailais lāčpurns (*Morchella conica*) ir viena no tām lāčpurnu sugām, kas sastopama smilšainos biotopos. Pavasaros šī ēdamā sēne atrodama arī kāpu kārkļu audzēs.

Sēņu aizsardzība

Hadriāna zemestauki, smiltāja kaussēne, ziemas kātpūpēdis ir retas un apdraudētas sugas, un tāpēc tās iekļautas Latvijas Republikas Ministru kabineta apstiprinātajā īpaši aizsargājamo sugu sarakstā.

Lai aizsargātu šīs savdabīgās sēnes, ir nepieciešams saglabāt to dzīvesvietu – dabiskas piekrastes kāpas. Priekškāpas un pelēkās kāpas ir iekļautas Eiropas Savienības Biotopu direktīvas I pielikumā. Pelēkās kāpas ir arī Latvijā īpaši aizsargājams biotops. Saudzēsim kāpas kā šo neparasto sēņu sugu dzīvesvietu, kā īpaši trauslu un viegli ievainojamu Latvijas bioloģiskās daudzveidības daļu!

Smailais lāčpurns (*Morchella conica*)

Melnplaukas sēne smiltāja kāpukviesu stiebrus neļauj graudzālei vārpot

Ja esat atraduši interesantu sēni, pastāstiet par to arī mums!

Latvijas Universitātes Bioloģijas fakultāte

Kronvalda bulv. 4, Rīga, LV-1010
Edgars Vimba 7034877
evimba@lanet.lv

Latvijas Mikologu biedrība

Kr. Barona iela 4, Rīga, LV-1712
Diāna Meiere 7356036
miko@dabasmuzejs.gov.lv

Latvijas Dabas muzejs

Kr. Barona iela 4, Rīga, LV-1712
Inita Dāniele 7356036 inita.daniele@dabasmuzejs.gov.lv

Šī informācijas lapa sagatavota EK LIFE-Nature programmas finansētā projekta LIFE2002NAT/LV/8498

"Piekrastes biotopu aizsardzība un apsaimniekošana Latvijā" ietvaros.
<http://piekraste.daba.lv/>

Projekta mērķis ir Eiropas Savienības aizsargājamo piekrastes biotopu aizsardzība Latvijā.

Teksts un attēli: Edgars Vimba, Didzis Vimba
Dizains: Linda Laiviņa
Druka: Mc Ābols

© Latvijas Universitāte 2005

